

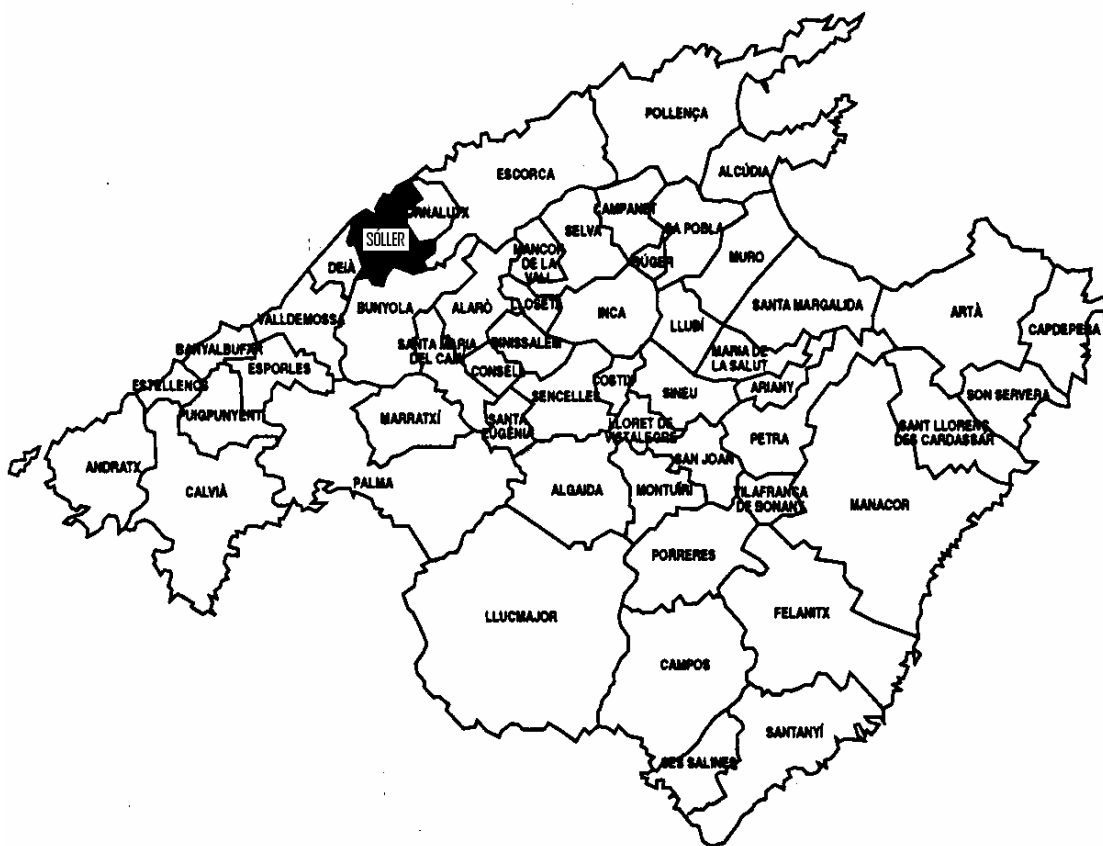

1. Generalitats

1.1. Situació regional del municipi de Sóller i característiques geogràfiques de Sóller.

El terme de Sóller té una superfície de 42,75 Km² , cosa que el converteix en el 29è més extens de Mallorca. Està situat al nord-oest de l'illa i confronta amb els municipis de Deià, Bunyola, Escorca i Fornalutx (vegeu figura 1.1.1.).

Figura 1.1.1.
Mapa de Mallorca amb la localització del municipi de Sóller

Font:Elaboració pròpia

La seva població en el cens de 1996 era de 10.515 habitants, el 9è en importància de l'illa, tot i que el 1999 la població havia superat els 11.000 habitants. Presenta, a part de Sóller, diferents nuclis habitats, com el del Port de Sóller, l'Horta i Biniraix.

La demarcació municipal coincideix aproximadament amb la vall del mateix nom encerclada pels puigs més elevats de la serra de Tramuntana, que, això no obstant, tenen els cims dins els municipis veïns de Bunyola, Escorca i Fornalutx. Les principals elevacions de Sóller són la serra de Alfàbia –al sector de s'Arrom- (957 m), el puig des Moro – a les estribacions del puig des Teix – (785 m) i el puig de Bàltx (579 m).

Els materials que componen el terme apareixen, a grans trets, disposats en tres anells envoltant la vall. Les calcàries massives del Lias – el que popularment es coneix com a pedra viva- conformen els cims, els espadats i les cresteries que tanquen la vall. Al peu dels penya-segats es desenvolupa una segona unitat, composta per margues i arrossegalls de vessant, que conformen els costers que els sollerics han transformat en olivars.

Els materials del fons de la clotada s'han dipositat en temps geològicament molt recents (Quaternari), bàsicament per les aportacions dels diferents torrents que hi desemboquen, que han anat reblint una zona que fins temps històrics encara mantenia notables extensions embassades.

Uns pocs racons del terme de Sóller queden fora de la vall. Es tracta dels paratges d'Alconàsser – que enllaça amb el litoral de Deià-, de Bàltx d'Enmig –que pertany a la vall de Bàltx- i la vall de sa Figuera i es Port, que drenen les seves aigües cap al torrent de sa Figuera.

1.2. Característiques demogràfiques de Sóller.

A l'any 2005 Sóller tenia una població de 12.521 habitants, fet que representava una densitat de 292 habitants/Km². Per tant, es pot dir que Sóller té una densitat de població lleugerament superior a la mitjana de Mallorca i de les Balears (vegeu taula 1.2.1.).

Taula 1.2.1.

Indicadors Demogràfics de Balears, Mallorca i Sóller. 2005

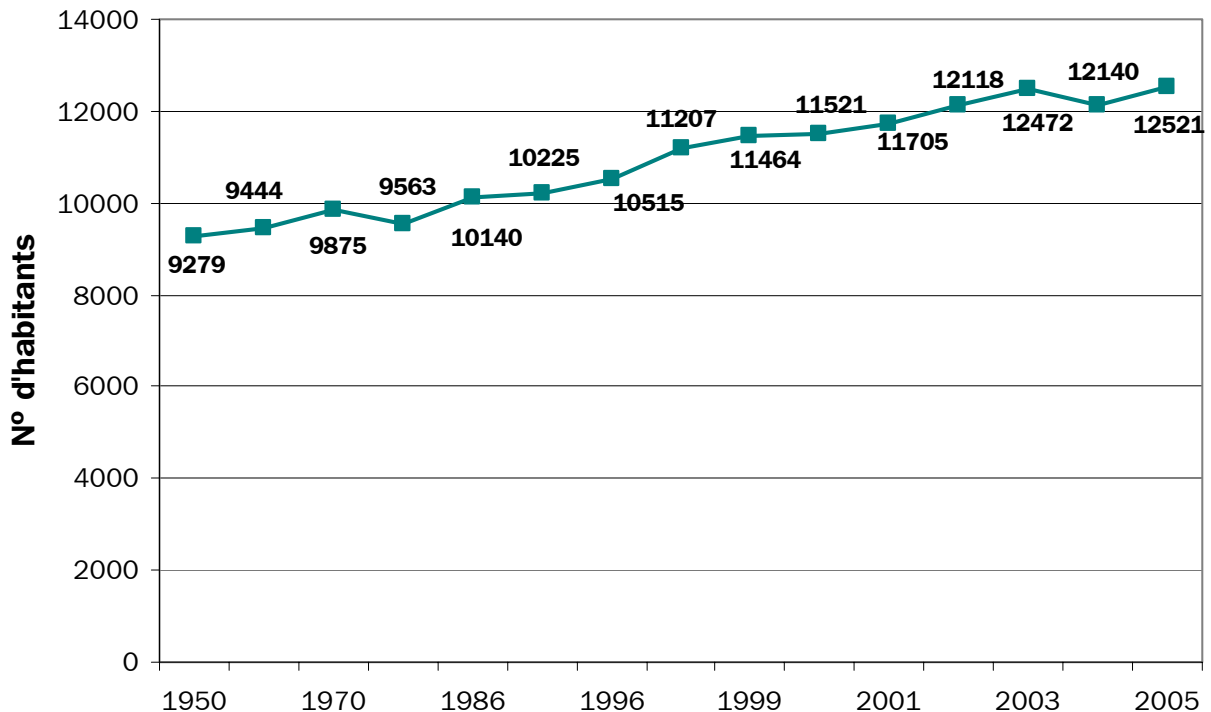
Àmbit	Superfície (Km ²)	Població 2005 (Hab)	Densitat (Hab/ Km ²)	Nuclis de població
Balears	4.968,36	983.131	198	382
Mallorca	3.620,42	777.821	215	235
Sóller	42,75	12.521	292	5

Font: Institut Balear d'Estadística 2006

Des de 1950 fins en el 2005, la població augmentà un 34,94 %. A tots els anys analitzats (vegeu figura 1.2.1.) la població va en augment. Únicament es detecten dos períodes en què la població de Sóller disminueix lleugerament: el primer període és a la dècada dels vuitanta i el segon és produït a l'any 2004. La tendència demogràfica és a establitzar-se.

Figura 1.2.1.

Evolució demogràfica de Sóller. 1950 – 2005

Font: Institut Balear d'Estadística 2006

1.3. Característiques territorials de Sóller.

1.3.1 Evolució urbana.

El nucli urbà de Sóller se situa a la zona menys elevada de la vall, a uns 30 metres d'altitud sobre el nivell del mar. Al final del segle X una incipient població musulmana es distribuïa entorn d'una o diverses alqueries. Hi devia haver cases de petites dimensions, envoltades per terres de cultiu i situades, d'una part, vora el torrent Major, les síquies de s'Olla i s'Ullet i, de l'altra, al llarg de tres camins que anaven al port i l'alqueria de sa Figuera, a Palma i Deià i a s'Alqueria des Comte, Fornalutx i Biniaraix.

Al llarg dels segles XI i XII es consolidà l'estructura urbana i a l'època medieval l'expansió urbanística es produí de forma més o menys caòtica i a iniciativa de promotors particulars. Però la major transformació del nucli antic es produí en el segle XVI amb la intenció de protegir-lo de les amenaces corsàries.

Segons Jeroni de Berad el nucli es dividia (1789), a causa del torrent, amb la vila d'Enllà i la vila d'Ençà. També assenyalà que, malgrat l'accidentat del terreny, hi havia vials llargs. El nucli urbà estava format per 656 cases i constata que al nord-est hi havia un petit raval anomenat s'Alqueria des Comte d'Empúries, integrat per 124 cases.

Entre els segles XV i XVII el creixement urbà se centrà entorn dels vials més importants i alguns de situats al sud del nucli. L'expansió urbanística cap al sud continuà durant la primera meitat del segle XIX.

Entre el final del segle XIX i principi del XX es varen fer nous projectes d'urbanització i alineació que possibilitaren l'expansió d'alguns vials antics.

Urbanísticament, un dels trets més distintius de Sóller és la realització de grans casals durant el final del segle XIX i principi del XX. Gran part d'aquests edificis foren aixecats a partir d'inversions de capital provinent de l'emigració i el seu estil depenia del lloc on havien emigrat.

Entre els anys 1920 i 1930 es dugué a terme l'ampliació de l'àrea del Celler, amb la planificació de carrers amples i amb l'edificació de cases amb jardins i d'estil colonial o modernista.

Des d'aleshores, els nous projectes han estat enfocats cap a la idea de descongestionar la ciutat del trànsit de vehicles. Des del 28 de febrer de 1997 un túnel de 3.023 metres ha romput el tradicional aïllament de la vall amb la resta de l'illa.

1.3.2. Breus característiques dels altres nuclis urbans de Sóller

- Biniaraix

Llogaret agregat al municipi de Sóller situat al sud-est de la vall. S'estén des de l'Horta i el límit meridional del terme de Fornalutx, fins al pont i el barranc de Biniaraix. El nucli de població es localitza a l'entrada del barranc. Ocupa una superfície de 25.000 m², i està emplaçat en un pendent suau, a 80 m sobre el nivell de la mar, des d'on es domina gairebé tota la vall de Sóller.

De l'època prehistòrica, es coneixen diverses coves que foren utilitzades com a lloc d'enterrament. Durant la dominació islàmica, fou una alqueria del districte de *Shulyar*. Amb la conquesta catalana de 1229 esdevengué propietat del comte d'Empúries. A principis del segle XVII, tenia 55 cases i un petit oratori. La seva economia es fonamentava en l'agricultura.

Els conreus es localitzaven a la plana, on una part es dedicava a horta i l'altra a l'olivera i la vinya.

Les deficiències de la infraestructura – manca de clavegueram, aigua corrent-, crea grues problemes, sobretot a l'estiu quan augmenta el nombre d'habitants. Quant als serveis : ensenyament, assistència sanitària, comerços i altres, depèn totalment de Sóller.

- **Es Port**

Nucli urbà de la costa del terme de Sóller, situat a l'entrant tancat pel cap Gros i per la punta de sa Creu. Fins al S. XVIII, fou conegut amb el nom de Port de Santa Catalina. Durant l'inici del Quaternari, el nivell del mar era més elevat: ocupava no sols l'actual badia, sino que l'aigua envaïa tot el camp de sa Mar i l'arenal del Port, s'endinsaven i formaven dues cales; al NE, s'estenia per la zona baixa de la vall i el torrent de sa Figuera, i al SE, arribava fins a sa Roca Roja.

Les elevacions més destacades que envolten el nucli són Moleta (285 m), el puig de Bàlitx (579 m), sa Mola (157 m) i la torre Picada (160 m). La conca de Moleta és formada pels torrents de s'Argentera i des Norais. El torrent Major, procedent de la vall de Sóller, travessa el pas de sa Roca Roja i arriba a la mar entre sa Torre i l'arenal d'en Borra.

La vegetació és constituïda majoritàriament, per garriga i pinar. A la zona de garriga hi abunden l'ullastre, la mata i el càrtix. El conreu és de secà a la zona de l'est i hi predomina l'olivar, el garroverar i l'ametlerar. Els principals arbres fruiters que s'hi conreen són els cítrics.

En relació a la prehistòria, no hi ha restes d'assentaments, a excepció d'alguns llocs, segurament de vigilància i d'enterrament, que devien esser utilitzats pels residents de les zones de l'interior.

El Port ha estat cap del districte marítim de la costa del nord-est, que s'estén des de sa Dragonera al cap de Formentor. Des del s. XIII, constituí un lloc de trànsit, emprat per escurçar el viatge entre la Península i Palma.

- **L' Horta**

Barriada de la rodalia de Sóller, situada entre la ciutat i el port. Té una superfície de 9,10 hes. Hi predomina la petita propietat com a conseqüència del procés de parcel·lació que s'hi desenvolupà des del segle XV fins al segle XVII.

La reduïda dimensió dels horts ha afavorit la presència d'un habitat disseminat. L'únic poblament concentrat rellevant es dona al llarg de la carretera Sóller – Port de Sóller i dels carrers adjacents.

El transport públic hi fou implantat al 1913 a través de la línia tramviària Sóller – Port de Sóller.

1.3.3. Les carreteres que comuniquen Sóller

La xarxa viària s'articula a través de les dues carreteres principals que travessen el terme horitzontal i verticalment: la Ma-10, que connecta Pollença amb el terme d'Andratx i la Ma-11, que parteix de Palma i arriba fins al Port de Sóller.

A més a més, existeixen altres carreteres que connecten el nucli de Sóller amb Fornalutx o amb altres nuclis urbans del municipi, com per exemple la carretera que arriba fins al Port de Sóller.

Figura 1.3.1.
Mapa de les carreteres a Sóller

Font: Consell Insular de Mallorca. Departament de carreteres. 2006

1.4. Breu història del municipi de Sóller

- La Prehistòria

El jaciment arqueològic de la cova de Moleta, el de la cova de Canet (Esporles) i el de Son Matge (Valldemossa) són el més antics de Mallorca i permeten datar una etapa arcaica de la prehistòria mallorquina. La cova de Moleta va ser excavada el 1962 per William Graves i William Waldren i constitueix el millor jaciment a l'illa per estudiar el *Myotragus balearicus* , ja que s'hi ha trobat més de dos mil ossaments d'aquest mamífer que fou domesticat i extingit per l'home prehistòric mallorquí. Així mateix, s'hi ha trobat ossos humans del 4.000 a.C., cosa que permet afirmar que les habitacions d'aquesta cova són els més antics de Mallorca.

- Època pretalaiòtica i talaiòtica

Altres restes demostren que fou habitada també durant les èpoques pretalaiòtica i talaiòtica. Però el poblament prehistòric a l'actual terme de Sóller també es documenta per altres 94 jaciments arqueològics. Del període pretalaiòtic destaquen les coves del barranc de Biniaraix, de can Soler, de can Marsac, de cas Don, de sa Coma, de ses Copis, del pas de na Maria, del pujol d'en Banya i del racó d'en Vives.

De l'època talaiòtica són rellevants el talaiot de sa Roca Roja –on el 1966 es trobaren tres estatuetses de bronze datades dels segles IV- III A.C.-, la cova de s'Alova –excavada el 1952 per Bartomeu Ensenyat Estrany- i el jaciment de can Tamany –on es localitzaren dos figures de bronze d'una divinitat bèl·lica datades entre els segles IV i II A.C.-.

A més hi ha les necròpolis del puig d'en Mora i de ses Tanques de can Serra i els jaciments prehistòrics de ca na Lluïsa, des Ben Davall, de cas Bernats, de sa Costa d'en Flassada, de Moleta Gran, des Teix, de Son Angelats i de sa Vinyassa.

L'arqueòleg Jaume Coll indica que el jaciment de Sa Roca Roja va ser destruït durant la conquesta romana.

- Època Islàmica

Durant el període islàmic (segle X- XIII), els àrabs donaren en nom de *Shulyar al juz'* que comprenia les terres dels actuals termes de Sóller i de Fornalutx. Així, doncs, Sóller era un dels 13 districtes en què els musulmans havien dividit l'illa administrativament.

Sembla que al final del segle X hi havia un incipient nucli de població, que es consolidà en els segles XI i XII, en què es construïren uns banys i una mesquita. Al llarg del període islàmic, l'horta de la vall de Sóller es convertí en un dels centres de producció hortícola més importants de l'illa. L'aigua de les fonts de s'Ullet i de s'Olla, a través d'una xarxa de síquies, regava les terres del pla de Sóller. A més, l'agricultura girava entorn de les alqueries i rafals i ha quedat constància documental de les alqueries de Benibolaix, Benimoclom, Benorossi i Biniaraix.

- La conquesta catalana

Durant la Conquesta Catalana, Sóller va ser un dels darrers districtes ocupats pels cristians. Quan va caure la ciutat de Madina Mayurqa (31 de desembre de 1229), els grups de musulmans que resistiren la conquesta es refugiaren a l'interior de l'illa, especialment a les zones muntanyoses. El 1231, durant les campanyes del segon viatge del rei Jaume I, Sóller va ser incorporada als dominis del monarca.

Tot d'una després de la Conquesta, es va bastir una primera església i, el 1248, a la butlla del papa Innocent IV s'esmenta la parròquia de Sant Bartomeu de Sóller.

- Els corsaris

En el segle XIV, s'incrementà considerablement el perill d'atacs corsaris i, per aquest motiu, es disposà l'estructura urbana de cases i carrers de manera que el nucli es pogués convertir en una espècie de ciutadella per defensar-se d'aquests atacs.

Al llarg del segle XV, es va incrementar el perill d'incursions pirates, fet que provocà que s'establissin a la costa talaies de vigilància. La població es concentrava majoritàriament a la vila de Sóller. La resta de població es distribuïa entre Fornalutx, Biniraix, s'Alqueria des Comte i Binibassí.

Al llarg de la primera meitat del segle XV es va incrementar la tensió entre les viles i Palma donant lloc a la Revolta Forana. Els sollerics també es varen veure implicats en la revolta de les Germanies.

Al llarg dels segles XVI i XVII, la vila es va veure afectada sobretot pels perills d'atacs corsaris. El setembre de 1534, les autoritats solleriques decidiren que les relíquies, les joies i els ornaments de la parròquia fossin dipositats a la Seu per temor a un atac pirata.

Liatac que tingué més ressò fou el de l'11 de maig de 1561, en què una esquadra corsària, comandada per Uly Alí i integrada per 23 vaixells i 1.700 homes, desembarcà a ses Puntes. Però les milícies de Sóller rebutjaren aquesta incursió. Posteriorment a aquesta agressió es feren intenses millores defensives i la població de Sóller estava molt ben armada.

- El segle XVII

El segle XVII, les males anyades foren freqüents i la situació social i econòmica s'agreujà a conseqüència de les persistents sequeres, les pestes i el bandolerisme. La vila es veu afectada per la pesta de 1652 que provocà la mort de 1.064 persones a Sóller.

Aquest període de fam i escassetat suposà que la conflictivitat social al llarg del segle XVII fou constant i les colles de bandejats freqüentaren les muntanyes. Conseqüentment la Universitat hagué de fer nombroses despeses per a la persecució de bandejats i un nombre important de persones varen ser assassinades durant aquell segle.

Va ser el 1720, i arran del decret de Nova Planta (1715), quan es constitueix per primera vegada a Sóller l'Ajuntament –que substituï el sistema municipal de la Universitat– i en va ser elegit primer batle Antoni Mallol.

- El segle XVIII

Durant tot el segle XVIII continuà la penúria econòmica, com a conseqüència de les males anyades i epidèmies com la lepra o el paludisme.

A partir de les disposicions de la Constitució de Cadis, el 1812, Fornalutx constituí el seu primer Ajuntament, la qual cosa propicià nombroses disputes entre sollerics i fornaltuxencs a causa de les delimitacions territorials i fiscals. A causa dels canvis ideològics del govern, Fornalutx no aconseguí la independència definitiva fins al 1836, quan es disposà que tots els pobles amb més de 1.000 habitants havien de tenir un ajuntament elegit.

L'any 1865 una epidèmia de còlera afectà fortament la població. Una altre desgràcia es produí a Sóller uns anys després: el 15 de novembre de 1885 tingueren lloc les inundacions més dràstiques de la història sollerica, que provocaren la desaparició de terra de conreu en moltes zones del terme, nombrosos tarongers i oliveres foren arrabassats i es destruïren marjades i cases, tant del nucli urbà com del municipi en general.

- El segle XIX

Durant el segle XIX, sorgiren una sèrie d'entitats que esdevingueren molt importants: la societat d'ajudes mútues Defensora Sollerense, la Societat Recreativa la Unió, coneguda popularment como "Sa Botigueta des Senyors", el Círculo Sollerense i el Foment de Cultura de la Dona de Sóller.

Devers els anys 60 tingué lloc una crisi dins el sector agrícola arran una epidèmia que afectava els tarongers. Conseqüentment molts de sollerics es veren forçats a emigrar a aquells indrets on fins aleshores havien comerciat, sobretot a França. Cal tenir en compte que una part del flux migratori es dirigí a les Antilles, principalment Puerto Rico on des de feia unes dècades ja hi havia sollerics. Una vegada que els emigrants tornaren a Sóller, a banda de canvis econòmics i urbanístics, es produí una important transformació a la societat.

L'aïllament natural que ha patit Sóller al llarg de la seva història, es trencà amb la inauguració de la línia de ferrocarril entre Sóller i Palma.

- El segle XX

Durant el primer terç del segle XX la política local es caracteritzà per una hegemonia de les classes benestants. Els propietaris agrícoles i els empresaris s'agruparen en diverses associacions de caràcter conservador i catòlic.

Malgrat el predomini de la dreta conservadora i tradicional, al final del segle XIX es començà a organitzar el republicanisme: es fundà la Unió Republicana de Sóller, la Federació Obrera Sollerica, la Fraternitat, la Societat Obrera del Ram Tèxtil, Síndic Únic de la Construcció, la Evolución, la Societat d'Oficis Diversos i l'associació Acció Obrera.

Durant el franquisme va desaparèixer el dinamisme polític i cultural que caracteritzà el període anterior. En aquests darrers 50 anys, part de l'esforç cultural ha girat entorn de la cultura popular. A part, el 1950 es creà la Unió d'Intel·lectuals Catòlics que acollí investigadors de diferents branques de la ciència i la humanitat.

1.5. Etimologia

Aquest topònim apareix documentat en el repartiment àrab, perquè donava nom a un *juz'* que presentava les variants *Sulyâr* i *Shulyar*. En el *Llibre del repartiment de Mallorca* (1232) apareix amb la grafia *Suliar* i el 1234 hi ha la forma *collum de Soillar*. Joan Coromines considerà que el nom és preromà.